

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยมีเนื้อหาครอบคลุมในหัวข้อต่อไปนี้

1. แนวคิดเกี่ยวกับสุขภาพสตรี
2. แนวคิดเกี่ยวกับการถูกสามีทารุณกรรม
3. แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการกับปัญหา
4. แนวคิดสตรีนิยมที่เกี่ยวกับการถูกสามีทารุณกรรม

แนวคิดเกี่ยวกับสุขภาพสตรี

องค์การอนามัยโลกได้เปลี่ยนแปลงแนวคิดเกี่ยวกับสุขภาพ จากเดิมในปี ค.ศ. 1947 “สุขภาพ” มีความหมายว่า ความไม่มีโรคทั้งร่างกายและจิตใจ ปัจจุบัน องค์การอนามัยโลกได้กำหนดความหมายของสุขภาพที่ครอบคลุมมากขึ้น โดยให้ความหมายสุขภาพว่าหมายถึง สุขภาวะ (well being) ที่สมบูรณ์ทั้งทางด้านร่างกาย จิตใจ สังคม และจิตวิญญาณประกอบกัน ไม่ใช่แค่เพียงการปราศจากโรคภัยไข้เจ็บหรือความพิการเท่านั้น (WHO as cited in Mitchell, 1995 สำนักงานปฏิรูประบบสุขภาพแห่งชาติของประเทศไทยกำหนดความหมายคำ “สุขภาพ” ว่าเป็น สุขภาวะหรือภาวะที่เป็นสุขทั้งทางกาย ทางจิต ทางสังคม และทางจิตวิญญาณ (สำนักงานปฏิรูประบบสุขภาพแห่งชาติ, 2544) องค์ประกอบของสุขภาพประกอบด้วยมิติทางสุขภาพที่มีความสัมพันธ์กัน (inter-acting) และมีความเป็นพลวัต (dynamic) สามารถเปลี่ยนแปลงได้อย่างต่อเนื่อง สุขภาพเป็นสิ่งผสมผสานแบบองค์รวม (holism) ของบุคคล ไม่สามารถแบ่งแยกออกเป็นส่วนตัวส่วนหนึ่งจากกัน ได้ (Payne & Hahn, 1995)

มิติของสุขภาพ ประกอบด้วย 4 องค์ประกอบได้แก่ มิติทางกายคือ การทำหน้าที่ของอวัยวะต่างๆในร่างกาย หรือความมีพัฒนาการเป็นไปตามวัยของบุคคล รวมทั้งความเจ็บป่วยหรือการเกิดโรคต่างๆ มิติทางจิตอารมณ์ คือสภาพอารมณ์หรือความรู้สึกทางด้านจิตใจ รวมทั้งความสามารถในการเผชิญต่อสถานการณ์ที่ก่อให้เกิดความเครียด ปัญหาอุปสรรค หรือความขัดแย้งต่างๆ ในชีวิต มิติทางสังคม คือการที่บุคคลดำรงชีวิตอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคม ทักษะในการเข้าร่วมกิจกรรมกับบุคคลอื่น รวมทั้งการปรับตัวต่อสภาพแวดล้อมภายนอก มิติทางจิตวิญญาณ คือส่วนที่ไม่

สามารถมองเห็น แต่เป็นส่วนที่รู้และสัมผัสได้ เป็นขุมพลังที่สามารถนำไปสู่บุคคลมีความเป็นตัวของตัวเอง มีชีวิตที่มีเป้าหมายชัดเจน เป็นแรงจูงใจ แรงศรัทธาของบุคคลต่อสิ่งที่มีค่าสูงสุดที่จะทำให้บุคคลมีชีวิตอย่างผาสุก มีแนวทางในการดำเนินชีวิตตามที่ตนเองคาดหวังอย่างมีเป้าหมาย และมีความสมบูรณ์พร้อมทางร่างกายและจิตสังคม เช่น ความจริงแท้ของชีวิต ศาสนา เป็นต้น จึงอาจสรุปได้ว่า การที่บุคคลจะมีสุขภาพที่สมบูรณ์ จะต้องมีความเป็นอยู่ที่ดีทั้งในมิติทางกาย จิตใจ สังคม และจิตวิญญาณ

ในอดีตเมื่อกล่าวถึง “สุขภาพสตรี” จะนึกถึงสุขภาพที่เกี่ยวกับการเจริญพันธุ์ การตั้งครรภ์ การคลอด การวางแผนครอบครัว รวมทั้งสภาพที่ผิดปกติที่เกี่ยวกับการหมดประจำเดือน เพราะสตรีถูกกำหนดบทบาท ศักยภาพ และคุณค่า ในฐานะภรรยาและมารดาเฉพาะส่วนที่เกี่ยวกับเรื่องเพศและการเจริญพันธุ์เท่านั้น “สุขภาพสตรี” จึงมีความหมายเพียงการที่ร่างกายปราศจากความเจ็บป่วยและแข็งแรงเพียงพอที่จะดูแลผู้อื่นในครอบครัว ตราบเท่าที่สตรียังสามารถปฏิบัติหน้าที่ตามที่สังคมคาดหวังไว้ได้อย่างเต็มที่ แม้ตนเองอาจจะอยู่ในภาวะของการมีปัญหาสุขภาพก็ตาม (กอบกุล พันธุ์เจริญวรกุล, 2538) ซึ่งสตรีส่วนใหญ่ในสังคมไทยมีการยอมรับ และปฏิบัติตามหน้าที่ที่สังคมคาดหวังอย่างไม่มีข้อโต้แย้ง ในปัจจุบัน บทบาท ศักยภาพและคุณค่าของสตรีในสังคมมีมากและเด่นชัดขึ้น แนวคิดเกี่ยวกับสุขภาพสตรีจึงเปลี่ยนแปลงไป ทำให้มีการพิจารณา “สุขภาพสตรี” ในขอบเขตที่กว้างขวางกว่าเดิม ทั้งในเรื่องบทบาท ศักยภาพ และคุณค่าของสตรีในฐานะที่มีความสามารถเท่าเทียมกับบุรุษมากขึ้น จึงยอมรับสุขภาพสตรีในลักษณะองค์รวม โดยเริ่มตั้งแต่ชีวิตของการเป็นเด็กหญิงจนถึงวัยสูงอายุ ครอบคลุมทั้งในส่วนที่เกี่ยวกับการเจริญพันธุ์ การเจ็บป่วย และปัญหาในทุกมิติของสุขภาพ โดยคำนึงถึงความต้องการและบริบทในการดำรงชีวิตของสตรีเอง ซึ่งมีความแตกต่างจากบุรุษ

จึงอาจกล่าวได้ว่า “สุขภาพสตรี” หมายถึง ภาวะความสมบูรณ์ทั้งทางร่างกาย จิตใจ อารมณ์ สังคม และจิตวิญญาณในการดำรงชีวิตของสตรี ที่สามารถควบคุม หรือกำหนดทิศทางของชีวิต รวมทั้งการได้รับข้อมูลข่าวสารและมีสัมพันธภาพกับผู้อื่น โดยสามารถใช้ทรัพยากรที่มีอยู่เพื่อรับผิดชอบต่อการมีสุขภาพดีของตนเองและครอบครัว ทั้งนี้ สังคมต้องรับฟังและทำความเข้าใจกับประสบการณ์ของสตรีในเรื่องสุขภาพ จากการบอกเล่าของสตรีเอง (จินตนา ยูนิพันธุ์, 2542)

ผู้วิจัยมีความคิดเห็นสอดคล้องกับแนวคิดข้างต้น จึงสนใจที่จะศึกษาสุขภาพสตรีในความหมายดังกล่าว โดยศึกษาภาวะสุขภาพอันเนื่องมาจากผลกระทบของการถูกสามีทารุณกรรม เพื่อรับฟังและเข้าใจปัญหาที่เกิดขึ้นต่อสุขภาพของสตรีในกลุ่มที่ศึกษา

แนวคิดเกี่ยวกับการถูกสามีทารุณกรรม

ในการศึกษาปรากฏการณ์การถูกสามีทารุณกรรม จำเป็นต้องทำความเข้าใจถึงความหมาย รูปแบบและวงจรของการถูกสามีทารุณกรรม ปัจจัยของการทารุณกรรมภรรยา รวมทั้งผลกระทบในด้านต่างๆต่อสุขภาพสตรี ดังจะได้กล่าวถึงต่อไปนี้

ความหมายของการถูกสามีทารุณกรรม

มีผู้ให้ความหมายและกล่าวถึงการถูกสามีทารุณกรรมไว้ในลักษณะที่แตกต่างกัน ดังต่อไปนี้

จอห์นสัน (Johnson as cited in Sripichyakan, 1999) ให้ความหมายของการทารุณกรรมไว้ว่า เป็นการกระทำใดๆก็ตามทั้งทางวาจา การประทุพฤติปฏิบัติ หรือการกระทำทางเพศ ที่บุคคลหนึ่งตั้งใจให้เกิดผลกระทบกับอีกบุคคลหนึ่ง

ริชาร์ด (Richards, 1995) กล่าวถึงการถูกสามีทารุณกรรมว่า เป็นหนึ่งของความรุนแรงในครอบครัวที่สตรีได้รับจากสามี โดยถูกกระทำได้ทั้งทางด้านร่างกาย จิตใจ อารมณ์ หรือทางเศรษฐกิจ

น็อกซ์และชาซท์ (Knox & Schacht, 1999) กล่าวว่า การทารุณกรรมคือการทำให้คู่สมรสอีกฝ่ายหนึ่งได้รับความเจ็บปวดโดยตั้งใจ ซึ่งมีทั้งทางร่างกายและอารมณ์

สรุปได้ว่า การถูกสามีทารุณกรรม (wife abuse) หมายถึง การที่สตรีผู้เป็นภรรยา ถูกบุรุษผู้เป็นสามี กระทำหรือปฏิบัติพฤติกรรมใดๆในรูปแบบใดรูปแบบหนึ่งหรือหลายรูปแบบร่วมกันโดยใช้ความรุนแรงหรือไม่ก็ได้ ให้ได้รับความเจ็บปวด ทุกข์ทรมานทั้งทางด้านร่างกาย จิตใจ อารมณ์ หรือสังคม ด้านใดด้านหนึ่งหรือหลายด้าน

รูปแบบและวงจรของการถูกสามีทารุณกรรม

รูปแบบของการถูกสามีทารุณกรรม แบ่งออกได้หลายลักษณะ ทั้งตามผลกระทบหรือพฤติกรรมของสามี ปีญชติ โชติคุด (2541) ได้ศึกษาเรื่องการใช้ความรุนแรงต่อคู่สมรส และสรุปว่ารูปแบบความรุนแรงที่สามีใช้มากที่สุด ได้แก่ การทำร้ายด้านจิตใจ การทำร้ายด้านร่างกาย และการมุ่งจะทำร้ายร่างกายตามลำดับ เลวินและเฮร์เบิร์ต (Kevin & Herbert, 1997) ได้แบ่งรูปแบบการถูกทารุณกรรมตามผลกระทบในด้านต่างๆ ออกเป็น 3 รูปแบบ ดังนี้

1. การทารุณกรรมทางร่างกาย (physical abuse) เป็นการกระทำรุนแรงที่เห็นได้ชัดเจนที่สุดเพื่อให้ร่างกายได้รับบาดเจ็บ ตั้งแต่การบาดเจ็บเล็กน้อยไปจนถึงบาดเจ็บสาหัสหรือเสียชีวิต ทั้งที่มีร่องรอยและไม่มี โดยมีตั้งแต่การใช้กำลังเพียงเล็กน้อย เช่น การผลัก การหยิก การตบ การตี การกระชาก ขว้างปาสิ่งของใส่ ไปจนถึงการใช้กำลังขั้นรุนแรง เช่น การบีบคอ การเตะ การใช้อาวุธประทุษร้ายร่างกาย รวมทั้งการจับโยนลงน้ำ การล่อลวง โก่งขัง การจี้ด้วยบุหรี่หรือของร้อน การกรอกด้วยยาพิษ การราดด้วยน้ำกรด เป็นต้น

2. การทารุณกรรมทางจิตใจ (psychological abuse) หมายถึง รูปแบบการใช้วาจาคุกคามทางจิตใจหรืออารมณ์ เพื่อให้เกิดความรู้สึกเสียใจ ปวดร้าว กระตบกระเทือนใจ หวาดกลัว หวาดระแวง กังวล ไม่สบายใจ ความรู้สึกว่าเป็นต้นเหตุเป็นผู้ผิด และความกีดกันทางอารมณ์อื่นๆ เช่น การพุดจาถูกด่าด้วยคำหยาบคาย ตะคอก ตวาด เปรียบเทียบเป็นสัตว์ ประนามว่าชั่วช้า เลวทราม พุดจาประชดประชัน ขู่จะทำร้ายร่างกาย จะทำร้ายบุตรหรือคนที่รักเคารพ ทำลายสิ่งของ หรือทำลายสัตว์ที่รัก รวมทั้ง การแสดงท่าทีและการกระทำที่มีผลต่อจิตใจ เช่น การแสดงท่าทีเฉยเมย ท่าทีโกรธ ไม่พอใจ เป็นต้น

3. การทารุณกรรมทางเพศ (sexual abuse) จัดเป็นรูปแบบเฉพาะที่มีการทารุณกรรมทางร่างกายและ/หรือทางจิตใจร่วมด้วย ได้แก่ การลวนลาม การจับต้องอวัยวะที่เป็นของสงวน เช่น เต้านม อวัยวะสืบพันธุ์ การรุกรานทางเพศอื่นๆ เช่น การใช้กิริยาจากแตะโลม หรือชักชวนให้มีเพศสัมพันธ์โดยการข่มขู่ การข่มขืน บังคับให้มีเพศสัมพันธ์โดยไม่สมัครใจ การเฉยเมยต่อความต้องการทางเพศของภรรยา เป็นต้น

วอล์คเกอร์ (Walker as cited in Keltner, Schwecke, & Bostrom, 1995) อธิบายวงจรของการถูกสามีทารุณกรรมว่ามีอยู่ 3 ระยะ ได้แก่ ระยะสร้างความตึงเครียด (tension building phase) ระยะนี้สามีจะเริ่มทารุณกรรมภรรยาโดยแสดงอารมณ์โกรธ อาจมีการโต้เถียง ทะเลาะวิวาทกัน สตรีจะพยายามควบคุมสถานการณ์ให้สงบไว้ ต่อมาเป็นระยะของการทำร้าย (serious battering incident phase) จะเกิดการทำร้ายหรือทารุณกรรมขึ้น โดยสามีไม่สามารถควบคุมอารมณ์ไว้ได้ และสุดท้ายเป็นระยะสงบ หรือระยะหวานชื่น (honeymoon phase) โดยเมื่อเวลาผ่านไป สามีจะสำนึกผิดต่อการกระทำทารุณกรรมภรรยา สามีจะพยายามทำดีทุกอย่างเพื่อชดเชยและขอโทษกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น โดยอาจแสดงความรัก เอาอกเอาใจ ซื่อของขวัญใจ และสัญญาว่าจะไม่กระทำทารุณกรรมภรรยาอีก ทำให้สตรีคิดว่าการให้อภัยของเธอก็จะเป็นวิธีที่ทำให้สามีเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมนี้ได้ ในทางตรงกันข้าม กลับอาจก่อให้เกิดการทารุณกรรมครั้งต่อไป และวงจรการถูกสามีทารุณกรรมจะเกิดขึ้นซ้ำๆ วนเวียนอยู่เรื่อยไป โดยจะใช้ระยะเวลาในการก่อตัวน้อยลง เพิ่มความถี่และระดับความรุนแรงมากขึ้นทุกขณะหากสตรียังคงอยู่ในความสัมพันธ์อันรุนแรงนั้นต่อไป

ปัจจัยของการทารุณกรรมภรรยา

มีปัจจัยที่สนับสนุน หรือเป็นสาเหตุให้เกิดการทารุณกรรมภรรยาหลายประการ ซึ่งอาจสรุปได้ดังนี้

1. **ภาวะจิตสังคม หรือบุคลิกภาพของสามี** ปัจจัยนี้เป็นผลกระทบจากการได้รับประสบการณ์การเรียนรู้จากสิ่งแวดล้อมภายนอกที่ได้พบเห็น เช่น เคยถูกกระทำทารุณ หรือได้พบเห็นบิดามารดาทะเลาะหรือทุบตีกันมาตั้งแต่วัยเด็ก ทำให้มีการเรียนรู้และซึมซับความรุนแรงโดยกระบวนการกล่อมเกลாதงสังคมจนกลายเป็นพฤติกรรมติดตัว เมื่อเติบโตขึ้นจะทำให้บุคคลนั้นมีพฤติกรรมก้าวร้าว และคิดว่าความรุนแรงเท่านั้นที่เป็นวิธีการแก้ปัญหาต่างๆ ได้ (ไพรัตน์ พฤษชาติคุณากร, 2533) หรือเป็นความผิดปกติของจิตใจและบุคลิกภาพส่วนบุคคลของสามี ที่มีสาเหตุมาจากร่างกายหรือจิตใจ ได้แก่ สามีที่มีปัญหาบุคลิกภาพที่เกิดจากการมีพยาธิสภาพทางร่างกาย (organic mental disorder) เช่น อาการพิษจากยาแอมเฟตามีน อาการพิษจากสุรา หรือการได้รับบาดเจ็บที่ศีรษะ เป็นต้น นอกจากนี้ ยังมีความผิดปกติที่มีสาเหตุจากจิตใจ (functional psychosis disorder) ได้แก่ โรคจิตเภทชนิดเฉียบพลัน (acute schizophrenia) โรคจิตชนิดหวาดระแวง (paranoid schizophrenia) โรคจิตหลงผิด (delusional disorder) และแมเนีย (mania) (เพ็ญศรี เปี่ยมมงคล, 2538)

2. **สังคมวัฒนธรรม** ค่านิยมและความเชื่อที่ผิดในเรื่องบทบาททางเพศและสถานภาพของหญิงและชาย ทำให้เกิดเป็นวัฒนธรรมทางสังคมที่สั่งสมกันมานาน ทั้งในเรื่องการใช้อำนาจในครอบครัวและการใช้ความรุนแรงของบุรุษ ดังนี้

2.1 **ค่านิยมในเรื่องบทบาททางเพศของหญิงและชายโดยทั่วไป** ที่มีค่านิยมและความเชื่อที่ว่าบุรุษเป็นเพศที่เข้มแข็ง เป็นหัวหน้าหรือผู้นำครอบครัว จึงมีอำนาจเหนือภรรยา (Knox & Schacht, 1999) แม้กระทั่งมีสิทธิทุบตีภรรยาได้ เพราะเป็นการแสดงว่าตนเองสามารถกำหนัดผู้หญิงได้ ดังนั้น แม้ว่าในปัจจุบันสถานภาพของสตรีมีการเปลี่ยนแปลงที่ดีขึ้นในหลายๆ ด้าน หรือมีการรณรงค์ในเรื่องสิทธิมนุษยชนมากขึ้น การทารุณกรรมที่สามีกระทำต่อภรรยาด้วยการทุบตีทำร้ายร่างกายยังดำรงอยู่ โดยมีวัฒนธรรม ค่านิยมทางสังคม และทัศนคติของบุคคลรอบข้างรองรับอยู่

2.2 **ความเชื่อที่ผิดๆ ในการยอมรับการใช้ความรุนแรงของบุรุษ** ได้แก่ ความเชื่อที่ว่า การแสดงความก้าวร้าวหรือกระทำความรุนแรงของบุรุษเป็นเรื่องปกติ เพราะมีความเป็นชายชาตรี จึงมีสิทธิ์ที่จะทำอะไรก็ได้ แม้แต่การใช้ความรุนแรงในการแก้ไขปัญหาด้วยการทุบตีภรรยา แต่หากเป็นสตรี เชื่อว่าความรุนแรงเป็นสิ่งที่ไม่ควรแสดงออก เพราะจะดูหมองว่าไม่มี

ความเป็นกุลสตรี หรือความเชื่อที่ปลูกฝังมาว่าภรรยาที่ดีจะต้องสงบเสงี่ยมเจียมตน ไม่ดื้อถือดีต่อ
 เลี้ยงสามี ต้องอดทน เคารพ เชื่อฟังสามี พร้อมทั้งปรนนิบัติสามีในทุกๆเรื่องโดยไม่มีสิทธิ์ต่อต้าน
 และบุคคลอื่นไม่สมควรเข้าไปเกี่ยวข้อง หลายๆสิ่งประกอบกันเหล่านี้ ทำให้ความรุนแรงที่สามี
 กระทำทารุณกรรมต่อภรรยาด้วยรูปแบบต่างๆ ยังคงดำรงอยู่ และแฝงไว้ภายใต้ความสัมพันธ์ใน
 ครอบครัว

3. มาตรการทางด้านกฎหมาย เป็นปัจจัยที่สนับสนุนหรือเอื้อให้การทารุณ
 กรรมภรรยาไม่ได้รับการลงโทษ โดยมาตรการทางด้านกฎหมายที่ยังมีข้อบกพร่องในการบัญญัติ
 หรือบังคับใช้ เช่น ในเรื่องความผิดเกี่ยวกับเพศ กฎหมายอาญา มาตรา 276 บัญญัติไว้ว่า “ผู้ใดข่ม
 ขืนกระทำชำเราหญิงซึ่งมิใช่ภริยาของตน...” (วิมลศิริ ชำนาญเวช, 2541) เป็นการสื่อความหมาย
 และสร้างทัศนคติของสังคมให้เชื่อว่าภรรยาเป็นสมบัติของสามี จะบังคับให้กระทำอะไร เมื่อไรก็ได้
 โดยภรรยาจำต้องยอมรับการกระทำนั้นๆ แม้ในบางครั้งจะไม่สมัครใจก็มีอาจปฏิเสธได้ จึงทำให้
 การถูกสามีทารุณกรรมทางเพศ เป็นสิ่งที่สามารถทำได้โดยไม่ผิดกฎหมาย หรือตามประมวล
 กฎหมายอาญาในความผิดต่อชีวิตและต่อร่างกาย มาตรา 295 ซึ่งบัญญัติไว้ว่า “การทำร้ายผู้อื่นมี
 โทษจำคุกไม่เกิน 2 ปี ปรับไม่เกิน 4,000 บาท หรือทั้งจำทั้งปรับ” (นัยนา เกิดวิชัย, 2542) ยังคงมีผล
 บังคับใช้ไม่แตกต่างกันระหว่างผู้ที่ทำร้ายบุคคลในครอบครัวหรือทำร้ายบุคคลอื่น แม้จะมีการ
 เสนอให้แก้ไขประมวลกฎหมายอาญาในความผิดต่อชีวิตและต่อร่างกายดังกล่าวแล้ว โดยเสนอให้
 เพิ่มโทษรุนแรงขึ้นเท่าตัวแก่สามี ภรรยา บุพการี และบุตรหลานที่กระทำรุนแรงต่อกัน และบังคับ
 ให้ต้องเข้ารับการบำบัดรักษาถ้ากระทำผิดเนื่องจากสุขภาพจิตที่ผิดปกติ รวมทั้ง มีการเสนอให้ออก
 กฎหมายเกี่ยวกับความรุนแรงในครอบครัวโดยเฉพาะ แต่กฎหมายเหล่านี้ยังต้องผ่านขั้นตอนการ
 พิจารณาที่ละเอียดอ่อนมาก จนความหวังในการแก้ไขอาจเป็นไปได้ยาก (วณิ บางประกาย ธิติ
 ประเสริฐ, 2541) นอกจากนี้ ยังมีช่องว่างของกระบวนการทางกฎหมาย จากการละเลยหรือไม่สนใจ
 ต่อความต้องการของสตรีผู้เดือดร้อน เช่น การมิได้รับแจ้งความหรือดำเนินคดีในกรณีถูกสามีทำร้าย
 การเกลี้ยกล่อมให้เกิดการประนีประนอมยอมความกัน การที่มีได้จัดห้องสอบสวนเฉพาะไว้สำหรับ
 กรณีทารุณกรรมทางเพศ เป็นต้น

4. ปัจจัยร่วมอื่นๆ ได้แก่

4.1 ลักษณะครอบครัว ด้วยสภาพของครอบครัวที่เปลี่ยนแปลงไป
 จากเดิม ในอดีตมีลักษณะครอบครัวแบบครอบครัวขยาย ซึ่งเคยมีบิดา มารดา ปู่ ย่า ตา ยาย อยู่ใน
 ครอบครัวเดียวกัน ซึ่งคอยช่วยเหลือและให้คำแนะนำเมื่อเกิดปัญหา การแยกเป็นครอบครัวเดี่ยว ทำ
 ให้ขาดแหล่งสนับสนุนทางด้านอารมณ์ เมื่อมีความขัดแย้งเกิดขึ้นอาจนำไปสู่การใช้ความรุนแรงใน
 การแก้ปัญหาได้ (Knox & Schacht, 1999)

4.2 รายได้ฐานะทางเศรษฐกิจและสังคม ได้แก่ ความตึงเครียดทางเศรษฐกิจของครอบครัว มีการศึกษาพบว่า การว่างงาน หรือไม่มีงานทำประจำของสามีหรือภรรยา มีความน่าจะเป็นในการถูกสามีทำร้ายร่างกายและจิตใจสูง (คนยา ธนะอุดม, 2539) แต่ไม่สามารถสรุปได้อย่างแน่ชัดว่า การถูกสามีทำร้ายรุนแรงเกิดขึ้นในเฉพาะครอบครัวที่มีฐานะทางเศรษฐกิจและสังคมต่ำเท่านั้น เพราะผู้ที่มีฐานะดีอาจไม่กล้าเปิดเผยเพื่อขอความช่วยเหลือ เนื่องจากความอับอาย หรือต้องการปกปิดตนเองเพื่อป้องกันและรักษาชื่อเสียง สถานภาพทางเศรษฐกิจเป็นตัวบ่งบอกฐานะและความมั่งคั่งสมบูรณ์ของทรัพย์สิน ผู้ที่มีฐานะดี ไม่มีหนี้สินผูกพัน อาจไม่มีความวิตกกังวลต่อความอดอยากในชีวิตประจำวัน สามารถให้ความสุขกับครอบครัวได้อย่างทั่วถึง โอกาสที่จะเกิดความรุนแรงเนื่องจากภาวะเศรษฐกิจ ก็อาจพบน้อยกว่าผู้ที่มีฐานะทางเศรษฐกิจต่ำ แต่ทั้งนี้ต้องขึ้นอยู่กับปัจจัยที่อื่น ๆ ร่วมด้วย คือ ไม่ปฏิบัติตามแบบค่านิยมหรือความเชื่อที่ผิดๆ

4.3 การประกอบอาชีพ เป็นปัจจัยที่ทำให้บุคคลเกิดทั้งความสุขและความเครียดในชีวิต อาชีพไม่เพียงแต่มีผลต่อระบบการทำงานของร่างกาย แต่ยังมีผลต่อภาวะจิตใจ และอารมณ์ ฮอฟแมน เดโม และเอ็ดเวิร์ดส์ (Hoffman, Demo & Edwards, 1994) ได้ศึกษาการทำร้ายร่างกายภรรยาของสามีในกรุงเทพมหานครจำนวน 619 ราย พบว่าสามีที่ทุบตีร่างกายภรรยาส่วนใหญ่คือ ร้อยละ 93 มีอาชีพรับจ้าง ส่วนการศึกษาของเหมวรรณ เหมะนัค (2533) พบว่าผู้ที่มีอาชีพใช้แรงงานจะใช้ความรุนแรงสูงร้อยละ 29.8 ส่วนผู้ที่มีอาชีพไม่ใช้แรงงานใช้ความรุนแรงร้อยละ 16.0

4.4 การศึกษา เป็นปัจจัยหนึ่งที่เป็นตัวชี้วัดระดับความรู้ของบุคคล การศึกษาย่อมมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจ การดำเนินชีวิต ความสามารถใช้อารมณ์ญาณที่ดี จึงทำให้ผู้ที่มีการศึกษาดำเนินการใช้ความรุนแรงในครอบครัวเพื่อแก้ไขปัญหาลดลง สูงกว่าผู้ที่มีการศึกษาสูง อัจฉรา สกุนตนิยม (2541) ได้ศึกษาครอบครัวที่อยู่ในเขตกรุงเทพมหานครจำนวน 122 ครอบครัว พบว่าครอบครัวที่สามีมีการศึกษาระดับมัธยมศึกษาหรือต่ำกว่า มีความขัดแย้งกันมากในระหว่างคู่สมรส และสัมพันธ์กับการทำร้ายคู่สมรส

4.5 อายุของสามีและภรรยา อาจเป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่เกี่ยวข้องกับการทำร้ายรุนแรง ภรรยา พรเพ็ญ เพชรสุขศิริ (อ้างใน คนยา ธนะอุดม, 2539) ได้ศึกษาความรุนแรงในครอบครัวจากข่าวหนังสือพิมพ์ พบว่า กรณีรุนแรงมาก คู่สมรสส่วนใหญ่อยู่ในช่วงอายุ 19-30 ปี การศึกษาของคลนทา หงษ์ทอง (2542) พบว่าสตรีที่มีอายุมากมีอัตราการเกิดความรุนแรงต่อสตรีในครอบครัวสูงกว่าสตรีที่มีอายุน้อย

ผลกระทบจากการถูกสามีทารุณกรรม

การถูกสามีทารุณกรรมทำให้เกิดผลกระทบต่อสุขภาพสตรี ทั้งทางด้านร่างกาย จิตใจ อารมณ์ สังคม เศรษฐกิจ และต่อสถาบันครอบครัว ตลอดจนถึงสังคมและประเทศชาติโดยส่วนรวมนับเป็นปัญหาที่สำคัญปัญหาหนึ่งที่ทุกฝ่ายมีอาจละเลยได้ ผลกระทบดังกล่าว ได้แก่

1. **ผลกระทบต่อสุขภาพสตรี** การถูกสามีทารุณกรรมอาจมีผลกระทบต่อสุขภาพสตรีหลายด้านร่วมกัน ดังต่อไปนี้

1.1 **ด้านร่างกาย** เป็นสิ่งที่เห็นได้ชัดเจน คือ มีบาดแผล ฟกช้ำ กระดูกเคลื่อน กระดูกหัก สูญเสียการได้ยิน ร่างกายพิการ มีเลือดออกในช่องท้องหรือปอด อาจมีการบาดเจ็บของสมอง หรือเสียชีวิตได้ การถูกสามีทารุณกรรมในระยะตั้งครรภ์ยังทำให้เกิดผลกระทบต่อสุขภาพของมารดาและทารกในครรภ์ ได้แก่ การตกเลือดในไตรมาสที่ 1 และไตรมาสที่ 2 ของการตั้งครรภ์ ความเสี่ยงสูงต่อการคลอดก่อนกำหนด (McFarlane, Parker, & Soeken, 1996) การคลอดบุตรที่มีน้ำหนักน้อย (Bullock, & McFarlane, 1989) รวมถึง การแท้ง ทารกได้รับบาดเจ็บจากกระดูกแขนขาหัก หรือเกิดการตายคลอดได้ (Koss et al, 1994) พรเพ็ญ เพชรสุขศิริ (2533 อ้างใน คลนภา หงษ์ทอง, 2542) ศึกษาสถานการณ์ความรุนแรงของครอบครัวในกรุงเทพมหานคร 128 ราย พบว่า ภรรยาได้รับบาดเจ็บเล็กน้อยร้อยละ 34.7 บาดเจ็บถึงขั้นนำส่งโรงพยาบาลร้อยละ 4.8 บาดเจ็บสาหัสร้อยละ 18.5 บาดเจ็บถึงขั้นสลบร้อยละ 6.5 และถึงขั้นเสียชีวิตร้อยละ 2 เกสรา ศรีพิชญากุล (Sripichyakan, 1999) ศึกษาสตรีที่ถูกสามีทารุณกรรมจำนวน 34 ราย พบว่ามีผลกระทบจนได้รับบาดเจ็บที่ต้องเข้ารับการรักษาร้อยละ 56 เป็นแผลในกระเพาะอาหารร้อยละ 6 เกิดแก๊งคุกคามร้อยละ 3 คลอดก่อนกำหนดร้อยละ 3 และมีอาการของการวิตกกังวล คือ ปวดศีรษะ เบื่ออก คลื่นไส้ เบื่ออาหารถึงร้อยละ 50

1.2 **ด้านจิตใจและอารมณ์** สตรีที่ถูกสามีทารุณกรรมไม่ว่าจะเป็นการทำร้ายร่างกาย จิตใจ หรือทางเพศ จะส่งผลให้สตรีรู้สึกเสียใจ ปวดร้าว กระแทกกระเทือนใจ หวาดกลัว หวาดระแวง ขาดความเชื่อมั่นในตนเอง บุคลิกภาพเปลี่ยนแปลงไปสู่อาการหวาดผวาและก้าวร้าว อารมณ์รุนแรงขึ้น หมกมุ่นในชีวิต ซึมเศร้า และคิดฆ่าตัวตาย ดังเห็นได้จากการศึกษาของ พรเพ็ญ เพชรสุขศิริ (2533 อ้างใน คลนภา หงษ์ทอง, 2542) พบว่าภรรยาร้อยละ 16.9 เสียสุขภาพจิตชัดเจน ร้อยละ 6.5 มีความหวาดกลัว ขาดความเชื่อมั่นในตนเอง บุคลิกภาพเปลี่ยนแปลงจากอาการปกติสู่อาการหวาดผวาและก้าวร้าว อารมณ์รุนแรงขึ้น ศิริเพชร ศิริวัฒนา (2538) ศึกษาพบว่าสตรีที่ถูกสามีทุบตีทำร้ายร่างกาย มีผลกระทบทางด้านสุขภาพจิตคือ การย้ำคิดย้ำทำ มีความวิตกกังวล ความก้าวร้าว และความซึมเศร้า เกสรา ศรีพิชญากุล (Sripichyakan, 1999) ศึกษาสตรีที่ถูกสามี

ทารุณกรรมจำนวน 34 ราย พบว่ามีอาการหวาดระแวงร้อยละ 3 ย้ำคิดย้ำทำร้อยละ 3 คิดฆ่าตัวตายร้อยละ 24 และพยายามฆ่าตัวตายถึงร้อยละ 26

นอกจากนี้ สตรีอาจแก้ไขปัญหการถูกละเมิดด้วยพฤติกรรมที่เพิ่มความเสี่ยงต่อสุขภาพ ได้แก่ การดื่มสุรา ใช้ยาไม่ถูกต้อง หรือใช้สารเสพติด (Dutton, Haywood, & El-Bayoumi, 1997; Richards, 1995) ทำให้เกิดปัญหาสุขภาพจากการใช้ยาเสพติด ติดสุรา หรือโรคพิษสุราเรื้อรัง จากการศึกษาของ อวส์ดา จันท์แสนตอ (2541) ที่ศึกษาปัจจัยส่งเสริมและผลกระทบจากการเสพติดสุราของสตรีที่อาศัยในชุมชนเทศบาลนครเชียงใหม่จำนวน 7 ราย พบว่า มีสตรี 4 ราย ที่ถูกละเมิดด้านจิตใจโดยสามีมีพฤติกรรมนอกใจ มีภรรยาน้อย และมีสตรี 4 ราย ที่ถูกสามีทำร้ายร่างกาย และเป็นปัจจัยส่งเสริมให้สตรีเสพติดสุรา

การถูกสามีทารุณกรรม อาจมีผลกระทบต่อสุขภาพสตรีได้ทั้งทางร่างกายและจิตใจ คลนภา หงษ์ทอง (2542) ได้ศึกษาผลสืบเนื่องทางสุขภาพจากความรุนแรงที่เกิดขึ้นกับสตรีในครอบครัวจำนวน 350 รายในจังหวัดพะเยา พบว่า ปัญหาสุขภาพกายของสตรีมีความสัมพันธ์ทางบวกในระดับต่ำกับความรุนแรงที่เกิดขึ้นกับสตรีในครอบครัว และปัญหาสุขภาพจิตของสตรีมีความสัมพันธ์ทางบวกในระดับปานกลางกับความรุนแรงที่เกิดขึ้น และมีลักษณะการกระทำรุนแรงด้านจิตใจสูงกว่าด้านร่างกาย

1.3 ด้านสังคม คือเศรษฐกิจ การทำงาน และสัมพันธภาพกับบุคคลอื่น สตรีที่ถูกสามีทารุณกรรมทั้งด้านร่างกายและจิตใจ ต้องเข้ารับบริการในระบบสุขภาพเพื่อการดูแลรักษาสุขภาพกายและจิตอารมณ์ ทำให้สูญเสียค่าใช้จ่ายในการรักษาพยาบาลมากกว่าสตรีที่ไม่ถูกละเมิดถึง 2.5 เท่า (Burge, 1997) นอกจากนี้ สตรีทำงานที่ถูกสามีทารุณกรรมอาจต้องหยุดงานหรือลาพักงานบ่อยครั้งกว่าปกติ เนื่องจากปัญหาการบาดเจ็บทางร่างกาย แขน ขาหัก พิกัดหรือความไม่พร้อมทางจิตใจ อารมณ์ ต่อการทำงาน มีความรู้สึกอับอาย ไม่กล้าไปปฏิบัติงานตามปกติ จนอาจทำให้ผลสำเร็จของงานและความก้าวหน้าเชิงอาชีพต่ำ หรืออาจเกิดการเลิกจ้างงานได้ ซึ่งก็จะเป็นผลกระทบต่อฐานะทางเศรษฐกิจของครอบครัวตามมา

1.4 ด้านจิตวิญญาณ จิตวิญญาณเป็นขุมพลังที่เป็นแรงจูงใจของสตรีต่อการมีครอบครัวและการใช้ชีวิตคู่ ที่จะทำให้สตรีมีชีวิตอย่างมีเป้าหมายและมีความสุข จากการทบทวนวรรณกรรมที่ผ่านมา ยังไม่พบว่ามีผู้ศึกษาผลกระทบทางด้านจิตวิญญาณของสตรีที่ถูกสามีทารุณกรรมไว้

2. ผลกระทบต่อครอบครัว โดยผลกระทบในระยะสั้นคือ ครอบครัวที่มีสมาชิกทำร้ายซึ่งกันและกัน จะทำให้ไม่มีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน และอาจเกิดปัญหาครอบครัวแตกแยก บุตรที่พยายามปกป้องช่วยเหลือมารดาจากการถูกทำร้าย มักจะถูกบิดาของตนเองทำร้ายด้วย

เลเซอร์ กู๊ดแมนและเคลลอง ศึกษาพบว่าบุตรที่ประสบกับเหตุการณ์ที่มีการใช้ความรุนแรงระหว่าง คู่สมรส มักจะถูกทำร้ายด้านร่างกายด้วยถึงร้อยละ 45-70 และบุตรชายที่ได้เห็นบิดาใช้ความรุนแรง ต่อมารดา มีแนวโน้มที่จะปฏิบัติต่อมารดาด้วยความรุนแรงเช่นเดียวกัน (Layzer, Goodson, & deLange as cited in Margolin, 1998)

ส่วนผลกระทบในระยะยาว บุตรที่เติบโตมาจากสภาพครอบครัวที่พ่อแม่มีแต่ ความขัดแย้ง เมื่อเติบโตเป็นผู้ใหญ่อาจมีปัญหาด้านบุคลิกภาพ คือมีพฤติกรรมก้าวร้าว หากบุตรถูก ทำร้ายทารุณกรรมด้วย บุตรจะรับรู้และถ่ายทอดแบบอย่างไว้ในใจ กลายเป็นปมซ่อนเร้นหรือแสดง ออกในรูปแบบต่างๆ เช่น การหนีออกจากบ้าน การแต่งงานตั้งแต่อายุยังน้อย การคบเพื่อนไม่ดี การติดยาเสพติด การมั่วสุม และนำพาชีวิตไปในทางเสื่อมเสีย การที่เด็กชายพบเห็นบิดาทำร้ายทูป ตีมารดาอยู่เสมอ เด็กจะเรียนรู้และซึมซับความรุนแรงโดยกระบวนการอบรมขัดเกลาทางสังคม จึง มีแนวโน้มที่จะกระทำทารุณกรรมภรรยาและบุตรต่อไปในอนาคต (Dumas, Margolin, & John as cited in Margolin, 1998) จากการศึกษาของวราภรณ์ ดวงจันทร์ (2530) ที่ศึกษาความคิดเห็นเด็กชาย ในสถานพินิจและคุ้มครองเด็กกลางบ้านกรุณา ต่อปัญหาสามีทุบตีทำร้ายภรรยา พบว่าเด็กชายร้อยละ 89 มีความเห็นว่า การใช้ความรุนแรงด้วยการทุบตีภรรยาตนเองในอนาคตเป็นเรื่องปกติและการ ใช้ความรุนแรงเป็นวิธีที่ดีที่สุดที่จะใช้กับผู้หญิง หรือจำเป็นต้องใช้กำลังหากหมดความอดทน นอก จากนี้ ยังเกิดผลกระทบโดยตรงต่อการศึกษาของเด็ก หากเด็กต้องติดตามมารดาโดยการหลบหนี ออกจากครอบครัว อาจมีผลทำให้ไม่ได้รับการศึกษาตามกำหนด หรือต้องหยุดชะงักในการศึกษา ต่อ หรือขาดสมาธิในการศึกษาเล่าเรียน

3. ผลกระทบต่อสังคมและประเทศชาติ จากการที่เด็กมาจากครอบครัวที่แตก แยกและใช้ความรุนแรง เด็กจะได้รับความกดดันทางด้านจิตใจ การเจริญเติบโตและการทาง ด้านจิตใจอาจเป็นไปในทางที่ไม่ดี ทำให้เกิดปัญหาต่อไปในสังคม สิ่งเหล่านี้ล้วนนำไปสู่การสูญเสียทรัพยากรบุคคลที่สำคัญในการพัฒนาประเทศในอนาคต ในต่างประเทศพบว่ารัฐบาลต้องสูญเสียงบประมาณและบุคลากรในวิชาชีพต่างๆของประเทศเพิ่มขึ้น ในการดูแลช่วยเหลือและแก้ไข พฤติกรรมความรุนแรงในครอบครัว อีกทั้ง การบำบัดฟื้นฟูจิตใจ ผู้กระทำ ผู้ถูกกระทำ และครอบครัว ต้องเกิดจากการทำงานร่วมกันของนักวิชาชีพหลายสาขาและต้องใช้ระยะเวลานาน การแก้ไข ปัญหาดังกล่าวจึงทำให้เกิดภาระต่อสังคมในทางเศรษฐกิจนับเป็นมูลค่ามหาศาล ตั้งแต่การให้คำ แนะนำปรึกษาแก่สตรีและครอบครัว การให้สวัสดิการทางสังคมแก่สตรีและบุตรเหล่านี้ ตลอดจน ถึงการใช้มาตรการป้องกัน แก้ไขต่างๆ (Chalk & King, 1998) ในประเทศไทยแม้รัฐบาลจะมี นโยบายให้ความสำคัญในการช่วยเหลือสตรีกลุ่มนี้มากขึ้น ยังไม่มีการปฏิบัติที่เป็นรูปธรรมที่ชัดเจนอย่างทั่วถึง

ผลกระทบต่างๆดังกล่าวมาแล้วข้างต้น ล้วนมีความเกี่ยวข้องเชื่อมโยงกันภายใต้บริบทแห่งการดำเนินชีวิตของสตรี จากการทบทวนวรรณกรรมส่วนใหญ่เป็นการศึกษาที่มีได้ศึกษาผลกระทบด้านสุขภาพและการจัดการกับปัญหาร่วมกันไป และบางการศึกษาเป็นการศึกษาในต่างประเทศ ซึ่งมีวิถีชีวิตและบริบททางสังคมที่แตกต่างจากสตรีไทย ทั้งการอบรมเลี้ยงดู ขนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรม ดังนั้น จึงมีความจำเป็นที่ต้องศึกษาผลกระทบด้านสุขภาพและการจัดการกับปัญหาที่เกิดขึ้นในสตรีไทย เพื่อให้ได้องค์ความรู้ที่มาจากบริบทของคนไทย เมื่อสตรีประสบกับผลกระทบต่อสุขภาพ กลไกหนึ่งที่บุคคลใช้ คือการจัดการกับปัญหา ดังได้ทบทวนเนื้อหาในส่วนต่อไป

แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการกับปัญหา

การจัดการกับปัญหานับเป็นสิ่งสำคัญ เนื่องจากเป็นกลุ่มของพฤติกรรมที่บุคคลใช้ในการตอบสนองต่อปัญหาที่เกิดขึ้น ผู้วิจัยได้ศึกษาถึงความหมาย ลักษณะของการจัดการกับปัญหา ปัจจัยที่มีผลต่อการจัดการกับปัญหา ผลลัพธ์ของการจัดการกับปัญหา และการจัดการกับปัญหาของสตรีที่ถูกสามีทารุณกรรม ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

ความหมายและลักษณะของการจัดการกับปัญหา

การจัดการกับปัญหา มีความหมายคล้ายคลึงกับคำต่อไปนี้ ได้แก่ “การปรับแก้” “การเผชิญปัญหา” ซึ่งตรงกับภาษาอังกฤษว่า “coping” มีการให้ความหมายของคำว่า coping ใน Mosby’s medical, nursing, & allied health dictionary ว่าหมายถึง “กระบวนการที่บุคคลใช้ในการจัดการกับปัญหาและภาวะเครียด” (Anderson, 1998)

สก๊อต โอเบิร์ตส์ และดรอพกิน (Scott, Oberts, & Dropkin, 1981) ให้ความหมายของการจัดการกับปัญหาว่า เป็นวิธีการที่มีจุดมุ่งหมาย ซึ่งเน้นความคิดและพฤติกรรมที่บุคคลใช้เพื่อจัดการกับความเครียดจากเหตุการณ์ในชีวิต เป็นกระบวนการที่มีความต่อเนื่อง โดยมีทั้งการประเมินค่า การเกิดปฏิกิริยาตอบสนองทางร่างกาย เพื่อลดความรุนแรงของสถานการณ์ที่ก่อให้เกิดความเครียด และควบคุมการตอบสนองทางด้านอารมณ์ เพื่อคงไว้ซึ่งความสมดุลทั้งทางร่างกายและจิตใจของบุคคล

การ์แลนด์และบุช (Garland & Bush, 1982) อธิบายว่า การจัดการกับปัญหา เป็นกระบวนการที่บุคคลพยายามจะทำให้ความเครียดลดลงหรือเพื่อขจัดภาวะคุกคาม มีการแสดงออกเป็นรูปแบบพฤติกรรมและเป็นกระบวนการที่ต่อเนื่อง

ลาซารัส และ โฟล์กแมน (Lazarus & Folkman, 1984) ได้ให้ความหมายของการจัดการกับปัญหาว่า เป็นความพยายามที่จะเปลี่ยนแปลงความนึกคิดและพฤติกรรมอยู่ตลอดเวลา เพื่อที่จะแก้ไขปัญหที่เกิดขึ้นทั้งภายในหรือภายนอก โดยปัญหที่เกิดขึ้นนี้จะถูกประเมินโดยผู้ประสบว่า จะต้องใช้กำลังความสามารถและแหล่งทรัพยากรที่มีอยู่เกินธรรมดา หรือแหล่งทรัพยากรที่มีอยู่อาจไม่เพียงพอที่จะแก้ไขปัญหา

ไฮโมวิชและเฮโกเปียน (Hymovich, & Hagopian, 1992) กล่าวว่า การจัดการกับปัญหา เป็นกระบวนการทางปัญญา อารมณ์ และพฤติกรรมที่จะจัดการกับสิ่งที่รับรู้ว่าเป็นความเครียด หรือสิ่งแวดล้อมที่อาจจะทำให้เกิดความเครียด เพราะเป็นสิ่งที่หนักและมากเกินไปกว่าแหล่งประโยชน์ที่บุคคลมีอยู่

จะเห็นได้ว่า มีการอธิบายความหมายของการจัดการกับปัญหาไว้หลายทัศนะด้วยกัน ทั้งเป็นพฤติกรรมตอบสนองส่วนบุคคลและมีกระบวนการ อัลดวิน (Aldwin อ้างใน สิริลักษณ์วรรณะพงษ์, 2539) ได้สรุปแนวคิดเกี่ยวกับการจัดการกับปัญหาเป็น 2 กลุ่มใหญ่ๆ คือ

1. การจัดการกับปัญหาโดยยึดบุคคลเป็นหลัก (person-based approach) แนวคิดนี้เชื่อว่า ลักษณะบุคลิกภาพเป็นตัวกำหนดขั้นต้นว่าบุคคลจะจัดการกับปัญหาอย่างไร แนวคิดในกลุ่มนี้ได้แก่

1.1 แนวคิดกลุ่มจิตวิเคราะห์ดั้งเดิม (psychoanalytic traditions) กลุ่มนี้จะเน้นที่กลไกการป้องกันทางจิต ซึ่งเป็นกลไกของจิตไร้สำนึกที่ถือเป็นพื้นฐานของแรงผลักดันให้แสดงพฤติกรรม (impulsive behavior) จะเกิดขึ้นอย่างอัตโนมัติโดยที่บุคคลไม่รู้ว่าตนเองกำลังใช้กลไกการป้องกันทางจิตอยู่ ทั้งนี้เพื่อปรับความสมดุลทางอารมณ์ เช่น การโทษผู้อื่น การปฏิเสธ การเก็บกด การปฏิบัติตรงข้ามกับความรู้สึกจริง เป็นต้น กลไกการป้องกันทางจิตเหล่านี้ถูกกำหนดโดยโครงสร้างบุคลิกภาพของบุคคลที่พัฒนาจากประสบการณ์ที่ได้รับในวัยเด็ก แนวคิดนี้จึงมีจุดเน้นที่พัฒนาการ โดยไม่ได้พิจารณาถึงสิ่งแวดล้อมในการจัดการกับปัญหา ผู้ที่ศึกษาแนวคิดกลุ่มนี้ได้แก่ ฟรอยด์ (Freud) ฮานน์ (Haan) เป็นต้น

1.2 แนวคิดการจัดการกับปัญหาตามบุคลิกภาพ หรือตามอุปนิสัยประจำตัว (coping as personality traits) แนวคิดนี้เชื่อว่าบุคลิกประจำตัวหรืออุปนิสัย เป็นตัวกำหนดการจัดการกับปัญหาในชีวิต อุปนิสัยแต่ละแบบจะมีการจัดการกับปัญหาที่เฉพาะตามแบบนั้นๆ เช่น บุคคลที่มีอุปนิสัยแบบร่วมมือ (cooperative style) จะมีการจัดการกับปัญหาโดยรับผิดชอบตน

เองต่อสิ่งที่เกิดขึ้น ต้องการความช่วยเหลือจากบุคคลอื่นเพื่อให้เกิดความมั่นคงปลอดภัย แสวงหาการสนับสนุนจากสังคม สามารถออกไปพบปะกับบุคคลอื่น ในทางตรงกันข้ามบุคคลที่มีอุปนิสัยแบบครุ่นคิด (introversive style) จะจัดการกับปัญหาเพื่อควบคุมอารมณ์ เช่น ไม่ยอมรับรู้ ไม่สนใจประสิทธิผลที่เกิดขึ้น หรือหาเหตุผลเข้าข้างตัวเอง เก็บตัวอยู่คนเดียว เป็นต้น ผู้ที่ศึกษาแนวคิดกลุ่มนี้ได้แก่ ไลโฟโวสกี (Lipovoski) มิลลอน (Millon) เป็นต้น

1.3 แนวคิดการจัดการกับปัญหาตามรูปแบบการรับรู้ (coping as perceptual) กลุ่มนี้จะสนใจว่าบุคคลมีการตอบสนองหรือจัดการอย่างไรกับการรับรู้ มากกว่ามีการตอบสนองทางอารมณ์ โดยแบ่งรูปแบบการรับรู้เป็น 2 แบบที่ตรงกันข้ามกันคือ การเก็บกด และการไวต่อการรับรู้ (repression-sensitization) บุคคลที่เก็บกดจะหลีกเลี่ยงหรือเก็บการรับรู้สถานการณ์ไว้ ขณะที่บุคคลที่ไวต่อการรับรู้จะแสวงหาข้อมูลจากสถานการณ์มากขึ้น โดยที่บุคคลจะมีลักษณะทั้ง 2 แบบนี้ สลับเปลี่ยนไปมาในการรับรู้สถานการณ์ เช่น ในสถานการณ์ที่บุคคลคิดว่าตนมีศักยภาพเพียงพอที่จะจัดการได้ และไม่รู้สึกรำคาญ บุคคลจะรับรู้โดยการหันหน้าเผชิญปัญหา แต่ในสถานการณ์ที่บุคคลรู้สึกว่ายุ่งยากหรือเกินกว่าศักยภาพ บุคคลจะรับรู้โดยการหลีกเลี่ยงปัญหา

2. การจัดการกับปัญหาโดยตัดสินตามสถานการณ์ (situational determinants of coping) แนวคิดนี้เชื่อว่า กลวิธีที่บุคคลใช้เพื่อจัดการกับปัญหานั้นขึ้นอยู่กับลักษณะของสถานการณ์นั้นๆ ว่าก่อให้เกิดความเครียดที่มีระดับความรุนแรงมากน้อยต่างกัน และนำไปสู่การจัดการกับปัญหาที่แตกต่างกันด้วย ผู้ที่ศึกษาและสนับสนุนแนวคิดนี้ ได้แก่ ลาซารัสและฟอล์กแมน (Lazarus & Folkman)

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ทบทวนแนวคิดของการจัดการกับปัญหาแบบต่างๆ เพื่อเป็นความรู้พื้นฐานในการจัดการกับปัญหาของสตรีที่ถูกสามีทารุณกรรม และใช้เป็นแนวทางในการตั้งคำถามในการสัมภาษณ์ สรุปได้ว่า การจัดการกับปัญหาเป็นกลุ่มของพฤติกรรมที่บุคคลใช้ในการตอบสนองต่อปัญหาที่เกิดขึ้น หากบุคคลสามารถเผชิญปัญหาได้อย่างเหมาะสมก็จะสามารถดำเนินชีวิตได้อย่างปกติสุข การจัดการกับปัญหาของสตรีที่ถูกสามีทารุณกรรมมีหลายรูปแบบแตกต่างกัน ดังที่จะกล่าวถึงต่อไป

การจัดการกับปัญหาของสตรีที่ถูกสามีทารุณกรรม

การถูกสามีทารุณกรรม เป็นปัญหาที่เกิดขึ้นซ้ำซาก วนเวียนเป็นวงจร สตรีแต่ละคนจึงมีวิธีการจัดการกับปัญหาแตกต่างกันไปตามการรับรู้และตอบสนองส่วนบุคคล จากการทบทวน

วรรณกรรมพบว่ามีการศึกษาการจัดการกับปัญหาหรือการตอบสนองต่อการถูกสามีทำทารุณกรรม ดังนี้

ฟาวท์ (Pfouts as cited in Wiehe, 1998) ได้กล่าวถึงรูปแบบการรับรู้และการปฏิบัติเพื่อตอบสนองของสตรีที่ถูกสามีทำร้ายโดยใช้ทฤษฎีการแลกเปลี่ยนทางสังคม (social exchange theory) มาอธิบาย โดยฟาวท์ศึกษาพบว่าสตรีจะมีการรับรู้และตอบสนองต่อการถูกทำร้ายใน 4 ลักษณะ คือ

ลักษณะแรก สตรีจะกล่าวโทษตนเอง (self-punishing response) รู้สึกว่าตนเองอยู่ในสถานการณ์ที่มีคุณค่าแห่งการใช้ชีวิตสมรสต่ำ แต่ทางเลือกอื่นยังเป็นสถานการณ์ที่ต่ำกว่า มักพบในสตรีที่มีการศึกษาน้อย ทักษะเชิงอาชีพต่ำ ขาดความเชื่อมั่นในตนเอง มีประวัติการเลี้ยงดูที่ใช้ความรุนแรงมาก่อน ไม่มั่นใจว่าจะเลี้ยงตัวเองและบุตรได้ สตรีจึงติดอยู่กับวงจรการถูกทารุณกรรมต่อไป

ลักษณะที่สอง สตรีจะตอบโต้ความรุนแรงนั้นด้วยความรุนแรงเช่นกัน (aggressive response) เนื่องจากสตรีประเมินแล้วเห็นว่า คุณค่าของการใช้ชีวิตสมรสสูงกว่าเมื่อเทียบกับทางเลือกอื่น ดังนั้นสตรีจะต่อสู้และใช้ความรุนแรงตอบโต้เพื่อความอยู่รอด บุตรจะเป็นพยานและถูกเลี้ยงดูกล่อมเกลียดด้วยความรุนแรงในครอบครัว

ลักษณะที่สาม คือ สตรีให้คุณค่าของการแยกทางกันมากกว่าการใช้ชีวิตคู่ต่อไป และตัดสินใจหย่าร้างเพื่อยุติชีวิตสมรสลง (early disengagement response) สตรีที่มีความสามารถและศักยภาพเลี้ยงดูตนเองและบุตรได้ จะถูกกดดันจากสามีมิให้จากไป หรือถึงแม้จะเลิกร้างไป ก็จะถูกติดตามให้มาอยู่ร่วมกัน สตรีกลุ่มนี้มักมีศักยภาพที่จะแสวงหาความช่วยเหลือตนเอง เช่น ฟ้องหย่า เป็นต้น ซึ่งอาจพบการจัดการกับปัญหารูปแบบนี้ในสังคมไทย

ลักษณะที่สี่ สตรีจะอดทนอยู่กับการถูกทารุณกรรมต่อไป เนื่องจากสตรีให้คุณค่าของการใช้ชีวิตสมรสกับการแยกทางกันมากเท่าๆกัน (reluctant mid-life disengagement response) โดยสตรีเหล่านี้ใช้เวลาหลายปีในการรักษาชีวิตสมรสเพื่อเห็นแก่บุตร จนในที่สุด เมื่อทนต่อสภาพการถูกทารุณกรรมต่อไปไม่ได้ และมีทางออกอื่นที่ดีกว่าก็จะแยกทางหย่าร้างจากกันไปเมื่อเริ่มมีความมั่นคงในฐานะเศรษฐกิจ หน้าที่การงาน และบุตรเรียนสำเร็จ แต่อาจคำนึงความสัมพันธ์แบบเพื่อนกับอดีตสามีอยู่

จากการศึกษาของเกสรา ศรีพิชญากุล (Sripichyakan, 1999) ในสตรีภาคเหนือของประเทศไทยจำนวน 34 รายโดยใช้แนวคิดสตรีนิยมพบว่า สตรีเหล่านี้มองประสบการณ์ของการถูกสามีทำทารุณกรรมว่าเป็นความอยุติธรรมที่ตนเองได้รับจากสามี (injustice) สตรีกลุ่มนี้จึงพยายามที่จะทำให้ได้ความยุติธรรมทางจิตใจกลับคืนมา (regaining a sense of justice) กับความพยายามที่จะทำ

ให้ได้รับความยุติธรรมที่แท้จริง (regaining actual justice) วิธีการปฏิบัติต่างๆเพื่อให้ได้ความยุติธรรมทางจิตใจกลับคืนมา ได้แก่ การให้สามีทำสิ่งใดๆก็ตามที่เป็นการชดเชยความผิดที่สามีได้กระทำไว้ การให้สามียอมรับผิด การให้สามีได้รับผลตอบแทน ตลอดจนการพยายามอดทน อดกลั้น และดับความทุกข์ในจิตใจ ส่วนความยุติธรรมที่แท้จริง เป็นภาวะที่สตรีมีชีวิตอยู่อย่างปราศจากการถูกสามีทารุณกรรม สตรีจะได้สิ่งเหล่านี้เมื่อสตรีมีการเผชิญกับสามี และมีการใช้เทคนิคต่างๆเพื่อให้สามีหยุดพฤติกรรมการทารุณกรรม มีการแสวงหาความช่วยเหลือจากผู้อื่น และตัดสินใจแยกจากสามีเมื่อสามีไม่เปลี่ยนแปลงพฤติกรรม ทั้งนี้การแยกจากสามีต้องตั้งอยู่บนเหตุผลที่สตรีคิดว่า สามีคือผู้ล้มเหลวที่ไม่สามารถปรับปรุงแก้ไขพฤติกรรม และสตรีต้องการมีชีวิตอยู่อย่างปราศจากการถูกสามีทารุณกรรม

วีรภรณ์ ชัยเศรษฐสัมพันธ์ (2543) ได้ศึกษาประสบการณ์การถูกทำร้ายและความต้องการการช่วยเหลือของภรรยาที่ถูกสามีทำร้าย ที่มารับการตรวจรักษาที่ห้องฉุกเฉินของโรงพยาบาล 4 แห่งในจังหวัดเชียงใหม่จำนวน 10 รายพบว่าผู้ให้ข้อมูลทุกรายมีอาการบาดเจ็บที่แสดงให้เห็นชัดเจน นอกจากนี้ ผู้ให้ข้อมูลยังมีความรู้สึกเสียใจ อับอายจากสภาพบาดเจ็บที่ได้รับ รู้สึกสับสนต่อการตัดสินใจในการดำเนินชีวิต และหมดอาลัยในชีวิต เนื่องจากไม่สามารถจัดการกับปัญหาที่เกิดขึ้นได้ หลังเกิดเหตุการณ์การถูกทำร้ายร่างกาย ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่ใช้วิธีการแตกต่างกันในการจัดการกับปัญหา ได้แก่ การแก้ปัญหาด้วยตนเอง การบอกเรื่องราวกับบุคคลอื่น และการแจ้งบุคคลอื่นที่มีอำนาจเหนือกว่า บางรายใช้หลายวิธีร่วมกัน ผู้ให้ข้อมูลระบุความต้องการการช่วยเหลือ คือ ด้านความปลอดภัย ด้านกำลังใจและความเห็นใจ ความเป็นอิสระ ด้านกฎหมาย และคำปรึกษาเกี่ยวกับการดูแลสุขภาพทั่วไป แต่มีผลการศึกษาที่น่าสนใจคือผู้ให้ข้อมูลถึง 9 รายที่ไม่กล่าวถึงความต้องการด้านสุขภาพ เพียงแต่ระบุถึงความต้องการด้านสวัสดิการในการลดหย่อนค่ารักษาเมื่อไปโรงพยาบาล จึงทำให้เกิดคำถามว่าภรรยาที่ถูกสามีทารุณกรรมมีการรับรู้เกี่ยวกับผลกระทบด้านสุขภาพและการจัดการกับปัญหาตามมุมมองของตนเองเป็นอย่างไร ซึ่งมีการศึกษาเรื่องนี้ไว้น้อยมากในบริบทของสังคมไทย ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาการจัดการกับปัญหาของภรรยาที่ถูกสามีทารุณกรรมจากประสบการณ์และการรับรู้ของสตรีเอง

ต่อไปจะได้กล่าวถึงแนวคิดของสตรีนิยมนที่อธิบายถึงการถูกสามีทารุณกรรม ซึ่งผู้วิจัยได้ใช้เป็นแนวทางในการศึกษาวิจัยครั้งนี้

แนวคิดสตรีนิยม

สตรีนิยม (feminism) คือ แนวคิดสิทธิและเสรีภาพของสตรี เป็นอุดมการณ์ของการเปลี่ยนแปลงเพื่อปลดปล่อยสตรีให้มีความเสมอภาคทางเพศ กระบวนการเรียกร้องเพื่อสิทธิสตรีมีหลายประเภท และมีระดับความรุนแรงของการเรียกร้องแตกต่างกันไป แนวคิดสตรีนิยมได้รับการต่อต้านจากกลุ่มบุรุษที่มีอำนาจในสังคม พัฒนาการของแนวคิดนี้จึงมิได้ดำเนินการอย่างต่อเนื่อง แต่กระบวนการเรียกร้องสิทธิสตรีต่อสาธารณะได้ขยายขอบเขตกว้างขวางขึ้น มีการเน้นแนวคิดเกี่ยวกับสิทธิและเสรีภาพของสตรีใน 3 ประเด็น คือความแตกต่างทางเพศ (gender difference) ความไม่เสมอภาคทางเพศ (gender inequality) และการกดขี่ทางเพศ (gender oppression) (สุเทพ สุนทรเกสซ์, 2540) จากกระบวนการคิดดังกล่าว นักสตรีนิยมได้ศึกษาไว้ 3 แนวคิดหลักที่เป็นจุดเริ่มต้น คือ เสรีนิยม (liberal feminist) สังคมนิยม (social feminist) และก้าวหน้านิยม (radical feminist) โดยมีแนวคิดที่แตกต่างกัน ดังนี้

เสรีนิยม เป็นแนวคิดที่เน้นการเปลี่ยนแปลงระบบสังคมให้มีการปรับแก้กฎหมายเพื่อให้ทุกคนถือปฏิบัติให้ถูกต้องร่วมกัน เป็นการปฏิรูประบบสังคมจากวัฒนธรรม ขนบประเพณีเดิม ให้ทุกคนมีสิทธิและความเสมอภาคเท่าเทียมกัน ทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง และวิถีชีวิตความเป็นอยู่ (Anderson, 2000) ซึ่งสมาชิกสามารถรวมกลุ่มกันเพื่อเรียกร้องสิทธิดังกล่าวได้ หากสังคมซึ่งมีบุรุษเป็นผู้นำไม่ยอมรับหลักการในเรื่องการปราศจากชนชั้น และความไม่เสมอภาคทางเพศในสังคม ขบวนการดังกล่าวก็ไม่รุนแรงมาก อาจใช้วิธีสายกลาง ลดความแข็งแกร่งลงบ้าง เพื่อให้ได้มาซึ่งสิทธิด้วยวิธีการลดความขัดแย้ง ดังนั้น สตรีนิยมแนวเสรีนิยมจึงเรียกร้องเรื่องการเปลี่ยนแปลงทางด้านกฎระเบียบและด้านกฎหมายในสังคม

การถูกสามีทารุณกรรมสามารถอธิบายตามแนวคิดสตรีนิยมแบบเสรีนิยม กล่าวได้ว่า เกิดจากการที่สตรีถูกเลือกปฏิบัติด้วยการกดขี่ และรุกรานสิทธิความเสมอภาคตามสิทธิมนุษยชนส่วนบุคคล แนวทางการแก้ไขจึงเน้นการปรับปรุงกฎหมายให้ทุกคนถือปฏิบัติร่วมกัน สตรีต้องรับรู้ เรียกร้อง และพิทักษ์สิทธิของตนอันพึงมีพึงได้จากสามี

สังคมนิยม เป็นแนวคิดมาจากระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมที่กดขี่ใช้แรงงานสตรี บุรุษยึดบทบาทเป็นผู้นำในครอบครัว ด้วยการเอาเปรียบสตรีในระบบครอบครัว และกีดกันไม่ให้สตรีมีความเสมอภาคในสังคม แนวคิดนี้จึงต้องการลดความไม่เท่าเทียมลง ด้วยวิธีการเสนอให้ปฏิวัติระบบทุนนิยมให้หมดไป เปลี่ยนเป็นระบบสังคมนิยมที่ไม่มีนายทุน ไม่มีชนชั้นกรรมกร ทุกคนได้รับแบ่งปันผลผลิตเท่าๆกัน (Tong, 1998) สตรีจึงจะไม่ถูกกดขี่ เอาเปรียบในด้านแรง

งานและทางเพศ ระบบสังคมนิยมจึงต้องใช้วิธีรุนแรง ด้วยการปฏิบัติเพื่อกำจัดระบบทุนนิยม สิทธิและความเสมอภาคของสตรีจึงจะมีโอกาสเท่าเทียมบุรุษได้

การถูกสามีทารุณกรรมตามแนวคิดสตรีนิยมแบบสังคมนิยมอธิบายได้ว่า สาเหตุมาจากโครงสร้างของสังคมที่แบ่งแยกและกำหนดให้สตรีเป็นชนชั้นที่ด้อยกว่าในสังคม เศรษฐกิจ และการเมือง สตรีจึงถูกกดขี่ เอารัดเอาเปรียบ และใช้อำนาจเหนือกว่าจากบุรุษ แนวทางการแก้ไขจึงเน้นการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของสังคมใหม่ ปรับปรุงบทบาทและสถานภาพของสตรีในโครงสร้างทางสังคมใหม่

ก้ำวหนำนิยม เป็นแนวคิดที่เกิดจากระบบบิดาเป็นใหญ่ในครอบครัว (patriarchy) (Anderson, 2000) สตรีผู้เป็นแม่จึงถูกกดขี่ กีดกันมิให้มีบทบาทเด่นทั้งในครอบครัวและสังคม ไม่เปิดโอกาสสตรีให้แสดงความสามารถบริหารในระดับผู้นำ หรือมีสถานภาพระดับผู้บริหารในสังคม จึงต้องปฏิบัติระบบความเชื่อที่ว่าบุรุษเท่านั้นที่เป็นผู้นำให้หมดไป ด้วยการให้สตรีดำรงตำแหน่งผู้บริหารในฐานะผู้นำสังคมได้ สังคมไม่ควรกำหนดเพศในตำแหน่งผู้นำ ทุกคนมีสิทธิเท่าเทียมกัน ความก้ำวหน้าของแนวคิดนี้ต้องการให้ลดความสำคัญทางเพศให้หมดไป มนุษย์ทุกคนมีสิทธิเป็นผู้นำในสังคมได้โดยไม่คำนึงถึงความแตกต่างทางเพศ

แนวคิดสตรีนิยมแบบก้ำวหนำนิยมนี้ อธิบายการถูกสามีทารุณกรรมว่า มาจากค่านิยมและความเชื่อที่สังคมและฝังลึกมานานที่ให้บุรุษเป็นใหญ่ มีอำนาจและสิทธิเหนือกว่าสตรี ในครอบครัว สามารถปฏิบัติต่อสตรีได้แม้จะใช้ความรุนแรง แนวทางการแก้ไขคือ การรื้อสร้างความคิด ค่านิยม ความเชื่อเหล่านี้ใหม่ทั้งหมดให้แก่ทุกคนในสังคมรวมทั้งตัวสตรีเอง

นอกจากนี้ ยังมีแนวคิดสตรีนิยมใหม่ๆที่เกิดขึ้น เช่น แนวคิดสตรีนิยมแบบหลากหลายวัฒนธรรมกับแนวคิดโลกาภิวัตน์ (multicultural and global feminism) แนวคิดสตรีนิยมหลังวิทยาการสมัยใหม่ (postmodern feminism) เป็นต้น ถึงแม้แนวคิดสตรีนิยมมีความหลากหลายมากขึ้น แต่มีหลักการสำคัญที่เหมือนกันอยู่ คือ

1. มีจุดยืนที่แน่วแน่ว่า จำเป็นต้องเป็นฝ่ายตรงกันข้ามกับแนวคิดที่มองสตรีด้อยกว่า หรือเลือกปฏิบัติต่อสตรีอย่างไม่เป็นธรรม รวมถึง การละเมิดสิทธิมนุษยชน (วาลี ฐาปวงศ์สานติ, 2538)

2. เชื่อว่าความเป็นหญิงชาย (gender) และความไม่เสมอภาคต่างๆ ถูกกำหนดโดยปัจจัยทางวัฒนธรรมและการจัดระเบียบในสังคม มิใช่เกิดจากความแตกต่างทางชีววิทยาและบุคลิกภาพระหว่างหญิงชาย (สุเทพ สุนทรเกสซ์, 2540)

3. แม้ว่าปัจเจกบุคคลจะมีความแตกต่างกัน ในด้านศักยภาพและลักษณะสำคัญต่างๆ แต่เป็นความแตกต่างที่มีพื้นฐานทางธรรมชาติของบุคคล ที่มีได้ส่งผลให้เกิดความแตกต่างระหว่างเพศได้เลย ความไม่เท่าเทียมที่เกิดขึ้น มาจากการถูกกำหนดเพื่อแสวงหาอำนาจเหนือมนุษย์อีกเพศหนึ่งเท่านั้น (สุเทพ สุนทรเกสัช, 2540)

4. หญิงและชายจะมีปฏิสัมพันธ์ได้ต่อกันโดยง่ายและเป็นธรรมชาติมากที่สุด ต่อเมื่อโครงสร้างทางสังคมและสถานการณ์ต่างๆมีลักษณะเท่าเทียมกัน (สุเทพ สุนทรเกสัช, 2540)

ระบบการกดขี่และความไม่เสมอภาค มักเกิดขึ้นผสมผสานไปด้วยกัน ทั้งด้านเชื้อชาติ เพศ ชนชั้น หรือวัฒนธรรม แนวคิดสตรีนิยมแนวหลากหลายวัฒนธรรม มีพื้นฐานในการตระหนักรู้ว่า สตรีด้วยกันเอง ยังไม่มีความเท่าเทียมกัน ขึ้นอยู่กับเชื้อชาติ ชนชั้น เพศ อายุ ศาสนา การศึกษา อาชีพ ซึ่งมีความหลากหลาย ในขณะที่สตรีนิยมแนวคิดโลกาภิวัตน์เชื่อว่าสตรีได้รับการกดขี่ต่างกัน ไปตามลักษณะความเป็นประชาชนของตน เช่น โลกที่หนึ่งกับโลกที่สาม โลกอุตสาหกรรมกับโลก เกษตรกรรม โลกของเจ้าของอาณานิคมกับผู้อยู่ภายใต้การปกครอง เป็นต้น (Tong, 1998) ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยมิได้ใช้กรอบแนวคิดสตรีนิยมแบบใดมาเป็นหลัก แต่จะเป็นการทบทวนเพื่อให้ ความสำคัญต่อการรับรู้และมุมมองของสตรีผู้ให้ข้อมูลเป็นหลัก ภายใต้บริบทที่แตกต่างจากแนวคิด ทางตะวันตกที่ผู้วิจัยได้ศึกษามา

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ทบทวนหลักการวิจัยเชิงสตรีนิยม (feminist research) มาเป็น แนวทางในกระบวนการวิจัย โดยใช้แนวคิดจุดยืนแห่งสตรีนิยมของฮาร์ดิง (Harding, 1995) เนื่องจากมีหลักปฏิบัติที่เน้นทั้งขั้นตอนการเก็บรวบรวมข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูล ให้คำนึงถึงความแตกต่างระหว่างหญิงชายอย่างชัดเจน หลักการทั้ง 3 ประการ ได้แก่

1. การค้นหาความแตกต่างระหว่างความเป็นหญิงชาย และผลกระทบที่ตามมา ของความแตกต่างระหว่างหญิงชาย (the “discovery” of gender and its consequences) ผู้วิจัยต้อง พิจารณาความเป็นหญิงชายอย่างพินิจพิเคราะห์ โดยประเมินความเป็นหญิงชายและความกดดัน ภายใต้อิทธิพลของตัวบุคคล โครงสร้างทางสังคม และการแสดงออก ว่ามีผลต่อสุขภาพและการ เจริญปัญหาของสตรีอย่างไร นักวิจัยจะต้องมีแนวคิดและมีมุมมองต่อโลกใหม่โดยใช้แนวคิดเกี่ยว กับประเด็นความเป็นหญิงชาย ซึ่งจะใช้เป็นแนวในการตั้งคำถาม ให้สตรีได้คิดถึงประเด็นความ แตกต่างของหญิงชาย ทั้งการรับรู้ และประสบการณ์การถูกสามีทารุณกรรม ผลกระทบทางสุขภาพ จากการถูกทารุณกรรม และการจัดการกับปัญหาที่สตรีใช้ ว่ามีความแตกต่างกันหรือไม่ อย่างไรใน ความเป็นหญิงชาย

2. การศึกษาจากมุมมองของตัวสตรีเอง และให้ความสำคัญกับประสบการณ์เหล่านั้นว่าเป็นข้อมูลที่เป็นจริงและมีคุณค่า (women's experiences as a scientific resource) โดยในขั้นตอนการเก็บรวบรวมข้อมูล ควรเปิดโอกาสให้สตรีได้เล่าประสบการณ์เกี่ยวกับผลกระทบต่อสุขภาพและการจัดการกับปัญหาของสตรีตามมุมมองและการรับรู้ของสตรีเอง

3. แนวปฏิบัติในการสะท้อนความคิดบนความเป็นหญิงชาย (a robust gender-sensitive reflexivity practice) จะต้องมีการปฏิบัติบนแนวคิดเดียวกัน ภายใต้หลักการที่ชัดเจน โดยนักวิจัยต้องเข้าใจว่าสมมติฐาน ความเชื่อ และพฤติกรรมทางด้านชนชั้น เชื้อชาติ วัฒนธรรม และความเป็นหญิงชายของนักวิจัยย่อมมีผลต่อการวิเคราะห์และตีความได้ ดังนั้นในขั้นตอนการวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยจะต้องมีการสะท้อนคิด เพื่อปรับความเชื่อ ค่านิยมต่างๆของตน อีกทั้งต้องมีความตระหนัก และคำนึงถึงความแตกต่างเหล่านี้ระหว่างผู้ให้ข้อมูลกับตัวนักวิจัย เพื่อลดอคติและการวิเคราะห์ที่บิดเบือนไป

การทบทวนวรรณกรรมดังกล่าวมาแล้วข้างต้น เป็นการทำความเข้าใจเกี่ยวกับแนวคิดสตรีนิยมแบบต่างๆต่อปรากฏการณ์การถูกสามีทารุณกรรมที่มีมุมมองแตกต่างกัน และผู้วิจัยได้ใช้แนวคิดจุดยืนแห่งสตรีนิยมมาเป็นกรอบในการศึกษาครั้งนี้ เพื่อเป็นหลักในการปฏิบัติตลอดทุกขั้นตอนของกระบวนการวิจัย

จะเห็นได้ว่า การถูกสามีทารุณกรรม เป็นปรากฏการณ์ที่มีกระบวนการและมีพัฒนาการเป็นลำดับตั้งแต่การเกิด การดำรงอยู่ และการยุติ ผู้วิจัยใช้แนวคิดสตรีนิยมในการอธิบายการถูกสามีทารุณกรรมว่า การทารุณกรรมภรรยาถูกทำให้เป็นความถูกต้องมานานตั้งแต่อดีต เพื่อการกดขี่ ครอบงำ และควบคุมสตรีในโครงสร้างครอบครัวแบบชายเป็นใหญ่ อย่างไรก็ตาม หากมองย้อนไปในบริบทของวัฒนธรรมไทยภาคเหนือในอดีตตอนต้น สตรีมีหน้าที่และเป็นแรงงานสำคัญในครอบครัว อำนาจทางเศรษฐกิจเหล่านี้ทำให้สตรีในภาคเหนือมีบทบาทสำคัญในสังคม ตัวอย่างที่ยืนยันอำนาจของสตรีในสังคมเกษตรกรรมคือ การแต่งงานเข้าบ้านฝ่ายหญิง (matrilocal) การนับญาติฝ่ายแม่ (matrilineality) และการมอมรดกให้กับบุตรสาวคนเล็ก นักสังคมวิทยาบางท่านจึงถือว่าการยกย่องสตรีหรือยุคของสตรีเป็นใหญ่ (matriarchal) (กัจจกร หลุยยะพงศ์, 2544) ข้อดีประการหนึ่ง คือ สตรีจะไม่ได้รับการกดขี่จากสามีมากนัก เพราะอยู่ภายใต้การดูแลของครอบครัวตนเอง สตรีจึงได้รับการคุ้มครองเป็นอย่างดี ความเกรงใจบิดามารดาฝ่ายสตรีทำให้บุรุษไม่แสดงความรุนแรงหรือกระทำทารุณกรรมภรรยาได้ (ปรีชา ช้างขวัญยืน, 2541) ต่อมา เนื่องจากกระแสการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง เป็นสังคมทุนนิยมแบบตะวันตกมากขึ้น มีผลทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของสถานภาพสตรีในครอบครัวไทยภาคเหนือ ครอบครัวขยายกลายเป็นครอบครัวเดี่ยวมากขึ้น บุรุษเป็นผู้นำในการประกอบอาชีพในภาคอุตสาหกรรม และมีอำนาจ

ทางเศรษฐกิจภายในครอบครัว (ฉลาดชาข รมิตานนท, 2542) สิ่งเหล่านี้ทำให้เริ่มต้นการนำไปสู่ครอบครัวระบบบิดาเป็นใหญ่ มีการควบคุมครอบครัวโดยบุรุษ แบบแผนการครอบครองทรัพยากร และการควบคุมมิให้ทรัพย์สินกระจายไป ตัวอย่างเช่น การให้กำเนิดบุตรชายเพื่อสืบทอดมรดก เป็นต้น (โชติมา กาญจนกุล และคันสนิษฐ์ เรืองสอน, 2542) สตรีจะเป็นรองและด้อยกว่าบุรุษ เนื่องจากสตรีไม่สามารถสร้างคุณค่าในตนเองได้ ในขณะที่การกระทำของบุรุษถูกเห็นว่ามีคุณค่า แต่การกระทำของสตรีกลับเป็นสิ่งที่ต้องทำเนื่องจากเป็นหน้าที่และถือว่าเป็นเรื่องธรรมชาติ เช่น การตั้งครรภ์ การคุมกำเนิด เป็นต้น สตรีจึงตกเป็นทรัพย์สินและอยู่ภายใต้อำนาจการบังคับของบุรุษ และวิวัฒนาการมาจนกลายเป็นวัฒนธรรมที่ยอมให้สามีกระทำทารุณกรรมต่อภรรยาได้ แม้การกระทำทารุณกรรมของสามีมิใช่เป็นสิ่งที่สังคมไทยยอมรับ แต่ยังเป็นเรื่องปกติที่เกิดขึ้นในครอบครัวโดยมิได้มีการแก้ไขหรือลงโทษสามีผู้กระทำทารุณกรรมต่อภรรยา